

Nr 12

Utlåtande i anledning av väckta motioner angående anslag till särskilda naturskyddsåtgärder, m. m.

I två inom riksdagen väckta, till jordbruksutskottet hänvisade likalydande motioner, nämligen I: 485 av herr *Osvald* och herr *Andersson, Axel Johannes*, och II: 599 av herrar *Nyberg* och *Rimås*, har yrkats att riksdagen måtte besluta att till särskilda naturskyddsåtgärder anslå ett belopp av 100 000 kronor.

I de till utskottet likaledes hänvisade likalydande motionerna I: 439 av herr *Andersson, Axel Johannes*, och herr *Ollén* och II: 600 av herrar *Nyberg* och *Rimås* har yrkats, att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t an hålla om förslag till ändrade statuter för bidrag till särskilda naturskyddsåtgärder, så att sådant bidrag även kan utgå till sakägare för sådan förlust, som uppkommit till följd av fridlysning och annan naturskyddsåtgärd även om denna åstadkommit på frivillig väg.

Beträffande de skäl, som åberopats till stöd för yrkandena, får utskottet hänvisa till motionerna I: 485 och I: 439.

Remissyttranden i anledning av motionerna har avgivits av statskontoret och Svenska naturskyddsföreningen.

Statskontoret har i ett remissyttrande den 24 februari 1960 uttalat sig sålunda.

Vad beträffar yrkandena i förstnämnda motioner vill statskontoret erinra, att föredragande departementschefen vid anmälan till 1955 års riksdag av medelsbehovet för budgetåret 1955/56 till bidrag till särskilda naturskyddsåtgärder (statsv. prop. 1955, IX ht, s. 410) — samtidigt som han föreslog en höjning av anslaget med 50 000 kronor till 100 000 kronor — framhöll, att enär ersättningarna från anslaget ej sällan kunde uppgå till betydande belopp det torde kunna bli önskvärt att disponera flera års anslag för viss naturskyddsåtgärd. Det var därför enligt departementschefens mening lämpligt, att anslaget — vilket ditintills varit ett obetecknat anslag — i fortsättningen gäves karaktär av reservationsanslag. Förslaget, som godkändes av Kungl. Maj:t, lämnades av riksdagen utan erinran. Statskontoret förutsätter, att anledningen till att förevarande anslag — som numera betecknas bidrag till särskilda naturvårdsåtgärder — icke upptagits med något anslagsbe-

lopp i riksstaten för budgetåret 1960/61 var, att en relativt betydande reservation beräknades finnas å anslaget vid ingången av sagda budgetår. För närvarande finnas på anslaget odisponerade 224 250 kronor.

Med anledning av motionärernas yrkanden om ökad medelsanvisning vill statskontoret fästa uppmärksamheten på den möjlighet som finns att för naturvårdsändamål anlita över riksstaten ej anvisade medel. Sålunda förordades i propositionen 1959: 31 med förslag till lag om ändrad lydelse av 4 kap. 14 § vattenlagen (s. 33), att jämlikt vattenlagen influerna regleringsavgiftsmedel finge tagas i anspråk för tillgodoseende av bland annat sådana allmänna orsändamål för den av vattenregleringen berörda bygden som naturskyddet. Häremot gjorde riksdagen ingen erinran (tredje lagutskottets utl. nr 5 s. 19 och rskr. 124).

I anledning av uppgiften i motionerna I: 485 och II: 599, att sammanlagt omkring 140 000 kronor ställts till olika länsstyrelsernas förfogande från reservationsanslaget till bidrag till särskilda naturvårdsåtgärder i och för inventering av grusförekomsterna, må hänvisas till det av särskilt tillkallad utredningsman nyligen avgivna betänkandet angående grusexploateringen i Sverige (SOU 1960: 3). Statskontoret, som i sinom tid kommer att avgiva utlåtande över betänkandet, vill i förevarande sammanhang fästa uppmärksamheten på det särskilda yttrande, som avgivits av den av utredningen anlitate experten Esping. Denne, som i vissa avseenden delar de betänkligheter, vilka utredningsmannen anför mot införande av en allmän grusaccis, framhåller emellertid, att när det gäller önskemålet om varaktigt skydd för vissa märkliga och värdefulla rullstensåsar och andra intressanta grusförekomster och återställningsarbeten i redan nedlagda täkter, en speciell grusaccis vore den säkraste utvägen att erhålla medel till sådana skyddsändamål. Statskontoret vill ytterligare framhålla, att nämnde expert även hänvisar till att tredje lagutskottet vid 1959 års riksdag i utlåtande (nr 23) under erinran om möjligheten att använda de enligt vattenlagen utgående regleringsavgifterna för naturskyddsändamål samt att förenämnda utredning uttalat, att man sålunda syntes kunna räkna med att i framtiden ytterligare medel skulle kunna ställas till naturskyddets förfogande utan att riksstaten belastades. Slutligen vill statskontoret fästa uppmärksamheten på att i förenämnda betänkande uttalas (s. 70 st. 1), att förordnanden avseende förbud att utan tillstånd upptaga grus skulle i betydligt större omfattning än myndigheterna ansett möjligt ha kunnat tillgripas med stöd av 21 § naturskyddslagen utan att därigenom ersättningsskyldighet behövt uppkomma för statsverket (jfr även tredje lagutskottets utl. 1958 A nr 14 s. 16 st. 1). I anslutning härtill må erinras, att, såsom utredningsmannen anför (s. 69 i betänkandet), den (enligt SFS 1959: 37) nyligen genomförda anmälningsskyldigheten rörande upptagande av grustag m. m. givit länsstyrelserna bättre möjligheter än tidigare varit fallet att genom ett enligt 21 § naturskyddslagen meddelat förordnande om tillståndstvång beträffande det område, inom vilket en planerad täkt är belägen, i tid ingripa mot olämplig täktverksamhet.

Vad angår motionärernas hemställan att bestämmelserna rörande dispositionen av naturvårdsanslaget skola ändras så, att medel därifrån skall kunna erhållas även för naturskyddsåtgärder på frivillighetens väg, vill statskontoret erinra, att svenska naturskyddsföreningen i sin hemställan om medel under förevarande anslag för ettvarvt av budgetåren 1954/55—1959/60 framfört yrkande med samma innebörd och samma motivering som mo-

tionärerna. Statskontoret förutsätter, att tillräckliga skäl för att utvidga anslaget användningsområde alltjämt icke föreligga.

Under återopande av vad sålunda anförts får statskontoret föreslå, att motionerna lämnas utan bifall.

Svenska naturskyddsföreningen har anfört följande i ett den 25 februari 1960 dagtecknat remissyttrande.

De belopp som alltsedan 1953 anslagits till särskilda naturvårdsåtgärder och avsetts skola täcka i första hand ersättningar till sakägare, som lider betydande men genom tillämpning av naturskyddslagens bestämmelser, är mycket blygsamma. De förslår ej alls när det gäller att t. ex. slutligt skydda en betydelsefull rullstensås eller ett värdefullt landskapsparti av annat slag än mindre att göra det systematiskt på olika håll i landet. Vilka kostnader det kan röra sig om för att slutligt kunna skydda oersättliga naturskyddsobjekt framgår av att staten, för att skydda Fjärås Bräcka i Halland mot slutlig förstörelse genom grustäkt, år 1948 inköpte området för ungefär 900 000 kronor. Vidare bör observeras, att för de i motionen nämnda 48 000 kronor som 1954 utbetalades för Pålamalm blott en ringa del av malmen erhöll ett slutligt skydd. Troligen skulle det ha erfordrats ett 10—20 gånger större belopp om hela malmen skulle ha förvärvats. 1955 anslags vidare 50 000 kronor för Sundbyholmsåsen — detta har för länsstyrelsen möjliggjort ett uppehållande försvar. Ärendet är nu före i expropriationsdomstol, varvid kronan erjudit 81 400 kronor och ägarna yrkat inte mindre än 1 093 000 kronor.

De belopp som statsmakterna anslagit för naturvårdsändamål står i uppenbart motsatsförhållande till de oersättliga naturvärden det är fråga om. Att reservation föreligger på tidigare anslag har sin förklaring i att länsstyrelserna, som närmast har att äska medel från bidraget, ansett det lönlöst att lita till anslaget och i stället sökt att temporärt med kortsiktiga medel lösa problemen. Länsstyrelserna torde dessutom helst liksom föreningen vilja lösa frågorna på frivillighetens väg, och då har anslaget ej varit tillgängligt.

Motionärerna hänvisar till hur mycket mer som man i Danmark anslår för naturvård än i Sverige. Med hänsyn till ländernas omfång och ekonomiska förutsättningar borde förhållandet vara det omvända. I detta sammanhang vill föreningen beröra naturvårdens ställning i Storbritannien.

1949 tillkom en på vetenskaplig grund arbetande statlig naturvårdsmyndighet, The Nature Conservancy. Verket har nu ca 200 anställda, varav en tredjedel är vetenskapsmän. Vidare finns jurister och fastighetsförvaltare, lantmätare, kartografer och meteorologer samt kontorspersonal och vakt- och tillsynspersonal. Personalen är fördelad på kontoren i London respektive Edinburgh samt på två vetenskapliga försöksstationer och naturreservat (vaktpersonal). Av biologerna är ett tiotal placerade regionalt och ansvarar för skötseln och utforskningen av naturreservaten. De deltar även i general-och regionplanarbetet inom respektive counties samt bevakar naturvårdsfrågor i allmänhet genom att utföra inventeringar och lämna råd och anvisningar vid vägdragningar, torrläggningar, lokalisering av atomkraftverk m. m.

Conservancy får ett årligt statsanslag, som var 1949 — vid starten — 100 000 pund och 1959 350 000 pund, d. v. s. i svenskt mynt respektive ca 1 450 000 och 5 075 000 kronor.

Föreningen vill vidare erinra om att i betänkandet »Grusexploateringen i Sverige» (SOU 1960:3) utredningsmannen (sid. 76) föreslår, att anslaget för naturskyddsändamål höjes till 500 000 kronor (i stället för att en särskild naturskyddsavgift lägges på grusexploateringen). Vidare anføres i utredningen: »Även med ett till angivet belopp (500 000 kr.) ökat naturskyddsanslag torde — bortsett från rena undantagsfall — någon möjlighet att inlösa sådana åsar och åspartier, vilka av speciell orsak måste betraktas såsom omistliga, icke föreligga. Då uppkommet förslag rörande dylik inlösen finnes befogat, lärer fördenskull för förverkligandet därav särskild framställning om nödig medelsanvisning böra göras hos riksdagen.»

Föreningen måste understryka att den ej kan med framgång praktiskt arbeta på förevarande område utan att på förhand veta något om hur man skall planera på längre sikt och huruvida medel kan bli tillgängliga.

Med hänsyn till det anförda och till det förhållandet att ett betydande antal viktiga naturskyddsfrågor årligen aktualiseras men måste ges upp i brist på medel, får föreningen livligt tillstyrka motionärernas förslag om att ett belopp av 100 000 kronor anslås för budgetåret 1960/61.

Vad beträffar ändringen av statuterna för anslaget vill föreningen starkt understryka, att det är synnerligen önskvärt att anslaget kan få disponeras även för åtgärder på frivillighetens väg. Föreningen har också i sina petita-skrivelser upprepade gånger framfört önskemål härom.

Många stora och viktiga frågor står på arbetsordningen. Här kan nämnas: skydd för Stockholms skärgårds ytterområden (utskärgårdarna), delar av det öländska alvaret, skapande av kedjor av flyttfågelreservat genom förvärv av erkänt förnämliga fågelsjöar och rastplatser eller restaurering av andra som mer eller mindre ödelagts. Inom sistnämnda område har man speciellt i USA gjort betydande framsteg och på ett markant sätt förbättrat and- och gåsstammarna.

Regelmässigt kommer man att ha att göra med enskilda markägare, och tvångsåtgärder skapar gärna misstämning. De är även förenade med extra kostnader vid expropriationsdomstol. Fördenskull vore det av utomordentligt värde för såväl länsmyndigheterna som de ideella organisationer, vilka är beredda att satsa tid och kraft på dessa saker, om medel för åtgärder på frivillighetens väg kunde erhållas ur t. ex. naturskyddsanslaget. Detta skulle ge väsentligt bättre möjligheter till ett målmedvetet naturskyddsarbete. (Några olägenheter kan ej befaras, eftersom prövning förutsättes för att belopp skall utbetalas.) Föreningen får alltså varmt tillstyrka även den föreslagna ändringen av statuterna för anslaget.

Utskottet

I motionerna I: 485 och II: 599 har bland annat föreslagits, att riksdagen måtte besluta att till särskilda naturvårdsåtgärder anslå ett belopp av 100 000 kronor. Utskottet ansluter sig till uppfattningen, att det är angeläget att medel finns tillgängliga för att skydda ur naturvårdssynpunkt värdefulla objekt eller att i önskvärd utsträckning återställa sådana efter gjorda ingrepp. Som framgår av statskontorets yttrande över motionerna finns emel-

lertid för närvarande å det för nu löpande budgetår anvisade reservationsanslaget Bidrag till särskilda naturvårdsåtgärder en odisponerad behållning av cirka 225 000 kronor. Av statskontorets yttrande framgår också att jämlikt vattenlagen influtna regleringsavgiftsmedel under vissa förutsättningar kan ställas till förfogande för åtgärder av ifrågavarande slag. Vidare kommer vid bifall till Kungl. Maj:ts framställning i proposition nr 55 till årets riksdag 500 000 kronor att finnas tillgängliga för inköp för kronans räkning av mark av naturvetenskapligt värde. Mot denna bakgrund synes enligt utskottets uppfattning någon medelsanvisning till ändamålet över driftbudgeten icke vara erforderlig för nästa budgetår. Följaktligen avstyrker utskottet berörda anslagsbegäran i motionerna I: 485 och II: 599.

Utskottet har ej heller funnit tillräckliga skäl för att ansluta sig till det motionsvis framförda förslaget att sådan ändring skall ske av reglerna för bidrag till särskilda naturskyddsåtgärder, att bidrag kan utgå till sakägare för förlust, som uppkommit till följd av fridlysning eller annan naturskyddsåtgärd även om denna åstadkommits på frivillig väg. Utskottet vill härvid erinra om att motsvarande yrkanden vid ett flertal tillfällen under senare år behandlats av riksdagen utan att vinna dess bifall.

Utskottet hemställer alltså,

- 1) att riksdagen må avslå motionerna I: 485 och II: 599;
samt
- 2) att motionerna I: 439 och II: 600 icke må föranleda någon riksdagens åtgärd.

Stockholm den 10 mars 1960

På jordbruksutskottets vägnar:

RUDOLF ANDERBERG

Vid detta ärendes slutbehandling har närvarit:

från första kammaren: herrar Anderberg, Lage Svedberg, Nord, Sigfrid Larsson, Bertil Andersson, Eskilsson, Hjalmar Nilsson*, Hedström, Uno Olofsson*, Harald Pettersson;

från andra kammaren: herrar Jonsson i Strömsund, Lindström, Rimås, Jönsson, Eliasson i Moholm*, Svensson i Vä, Nilsson i Lönsboda, Lundmark, Fagerlund och Hedin*.

* Ej närvarande vid utlåtandets justering.

Reservation

av herrar *Rimås, Eliasson* i Moholm, *Nilsson* i Lönsboda och *Hedin*, vilka ansett, att motionerna I: 439 och II: 600 bort bifallas och att därför

dels andra stycket på s. 5 i utskottets utlåtande bort ha följande lydelse:

»Utskottet finner det däremot väl motiverat, att sådan ändring sker av reglerna för statsbidrag till särskilda naturskyddsåtgärder, att bidrag kan utgå till sakägare för förlust, som uppkommit till följd av fridlysning eller annan naturskyddsåtgärd även om denna åstadkommits på frivillig väg. Det är, som framhållits av motionärerna, bl. a. ur allmänna goodwillsynpunkter ett önskemål, att tvång i så liten utsträckning som möjligt skall behöva anlitas i samband med vidtagandet av naturskyddsåtgärder. Behovet av medel för ersättningar är emellertid icke sällan lika stort, när åtgärderna sker på frivillighetens väg.»

dels ock utskottets hemställan under punkten 2 bort lyda sålunda:

»2) att riksdagen må, med bifall till motionerna I: 439 och II: 600, i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om förslag till ändrade statuter för bidrag till särskilda naturskyddsåtgärder, så att sådant bidrag även kan utgå till sakägare för sådan förlust, som uppkommit till följd av fridlysning och annan naturskyddsåtgärd, även om denna åstadkommits på frivillig väg.»